

Araştırma Makalesi

Türkiye'de Ücret Eşitsizliğinin Belirleyicileri Üzerine Bir Araştırma

Burcu BERKE¹

ORCID: 0000-0002-3987-3592

DOI: 10.54752/ct.1280829

Öz: Dünyada gelir eşitsizliğinin varlığının tespitine yönelik giderek artan bir literatür mevcut iken, uzun dönemde bu eşitsizlik büyüme ve ekonomik krizleri olumsuz etkileyebilmektedir. Bir diğer mesele ise ücret eşitsizliği veya gelir düzeyinde giderek azalan ücret paylarının olası nedenlerinin araştırılmasıdır. Düşük ücretler, tüketimi daraltıp teknolojik yenilik ve verimlilik artışını olumsuz etkilemekte ve eşitsizlik ile sosyal harcamaları giderek arttırmaktadır. Dünyada işgücünün pazarlık gücünün azalması, ticaret ve sermayenin küreselleşmesinin yanı sıra teknolojinin hızlı yayılımı nedenleriyle hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde ücret paylarının düştüğü görülmektedir. Türkiye'de ücret payları giderek azalmasına karşın konunun yeterince araştırılmadığı veya bir anlamda ücret eşitsizliğinin belirleyicilerinin detaylı olarak ortaya konulmadığı söylenebilmektedir. Bu çalışmanın temel amacı Türkiye'de 1988-2020 dönemi için ücret eşitsizliğinin makroekonomik belirleyicilerini ARDL yöntemini kullanarak tespit etmektir. Çalışmada uzun dönemde işsizlik oranı, dışa açıklık, kamu tüketimi veya harcamaları ve enflasyon oranındaki artışlar ücretin ulusal gelirden aldığı payı (ücret payı) azaltırken, yatırım ve büyüme oranlarındaki artışlar ise ücret payını arttırmaktadır. Bir anlamda Türkiye için ücret eşitsizliğinin azaltılması yatırım

¹ Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, burcuberke@ohu.edu.tr.,

BERKE, B. (2023) "Türkiye'de Ücret Eşitsizliğinin Belirleyicileri Üzerine Bir Araştırma", Çalışma ve Toplum, C.2, S.77. s. 1063-1090

Makale Geliş Tarihi:04.08.2022 - Makale Kabul Tarihi:30.03.2023

ve büyüme oranlarının artmasına bağlıdır. Bu sonuçlar konuyla ilgilenenler için önemli politika implikasyonlarına sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Fonksiyonel Gelir Dağılımı, Ücret Eşitsizliği, ARDL, Türkiye

Jel Kodları: E12, E25, E60

A Study on the Determinants of Wage Inequality in Turkey

Abstract: While there is an increasing literature on the existence of income inequality in the world, this inequality can negatively affect growth and economic crises in the long run. Another issue is to investigate the possible causes of wage inequality or the gradually decreasing share of wages in the income level. Low wages reduce consumption, negatively affect technological innovation and productivity growth, and increase inequality and social spending. It is observed that wage shares have decreased in both developed and developing countries due to the decrease in the bargaining power of the labor force in the world, the globalization of trade and capital, as well as the rapid spread of technology. Although wage shares are gradually decreasing in Turkey, it can be said that the subject has not been adequately researched or, in a sense, the determinants of wage inequality have not been revealed in detail. The main purpose of this study is to determine the macroeconomic determinants of wage inequality for the period 1988-2020 in Turkey using the ARDL method. The study shows that in the long run, increases in unemployment rate, openness, public consumption or expenditures and inflation rate decrease the share of wages in national income (wage share), while increases in investment and growth rate increase wage share. In a sense, it reveals that reducing wage inequality depends on the increase in investment and growth rates for Turkey. These results have important policy implications for those interested.

Key Words: Functional Income Distribution, Wage Inequality, ARDL, Turkey

Jel Codes: E12, E25, E60

Giriş

Ulusal gelir veri bir yılda ve ülkede yerleşiklerce elde edilebilir tüm gelirin toplamı olup bu gelirin işgücü ve sermaye arasında ayrımına “fonksiyonel

gelir dağılımı” denir. Ortalama ücretler ortalama işgücü verimliliğinden daha hızlı arttığında “ücret payı” (işgücünün ulusal gelirden aldığı pay) artarken, bu ücretlerdeki büyüme, işgücü verimliliğindeki büyümeyi geciktirdiğinde ise bu payın düştüğü görülür. II. dünya savaşı sonrasında bazen istihdamdaki büyüme ve ücretlerin artmasının ücret payını arttırdığı görülürken, 1980’li yıllara kadar ücret payının istikrarlı olduğu söylenebilir. Ancak, neo liberal dönemle birlikte bu payın giderek azaldığı veya ülkelerin çoğunda resesyonların başlangıç yıllarında ücret payı artarken, sonrasında ise aşağıya doğru bir seyir izlediği dikkati çekmektedir. Gelişmiş ülkelerde ücret paylarının bu konjonktürün tersine (countercyclical) davranışı iyi bilinmektedir (Özmucur, 1988: 155; Boratav, 2012: 9; Köse ve Bahçe, 2012: 387; ILO, 2015: 2-4, 7).

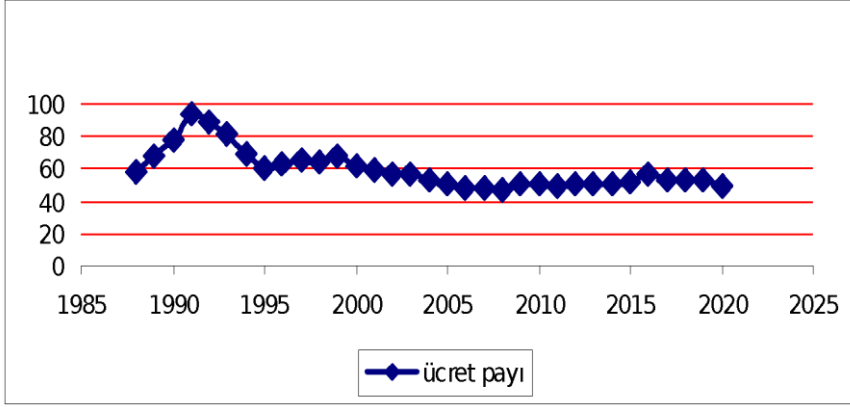
Bununla birlikte, karların ulusal gelirdeki payının (veya kar payının) yüksek olması sermayeye giden payın genişlemesine yol açarak ücret eşitsizliğini arttırmaktadır. Bir anlamda kar ve ücret payları arasında oluşan bu kopuş, birçok ülkede verimlilik ve ücretteki büyüme arasındaki giderek artan farklılıktan kaynaklanmaktadır. Niteliksiz işgücünün reel ücretleri çok azalırken, nitelikli işgücünün ulusal gelirden aldığı pay ise giderek artmaktadır. Dolayısıyla, azalan ücret payları ve artan kar payları ise beraberinde fonksiyonel gelir dağılımında yüksek eşitsizlik getirmektedir. Ayrıca, hızla artan teknolojik gelişme de işgücünün gelirden aldığı payı negatif etkilemektedir. Bu değişim özellikle niteliksiz işgücüne giden gelirin payını azaltarak nitelikli ve niteliksiz işgücü arasındaki gelir farkını giderek arttırmaktadır (IMF, 2007; OECD, 2011; Piketty, 2014, 2022; Berg, 2018).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde nitelikli ve niteliksiz işgücü arasındaki ücret farkının sürekli artmasının nedenlerine yönelik iki temel argüman vardır: (i) İlki, gelişmekte olan ülkelerde dış ticaret hacimlerinin yüksek olmasının Heckscher-Ohlin-Samuelson (H-O-S) modeli üzerinden gelişmiş ülkelerde nispeten kıt faktörün (veya niteliksiz işgücünün) nispi fiyatında azalma yaratabilmesidir. Bir diğer ifadeyle, niteliksiz işgücü yönünden bol ülkelerde dış ticaretin artması sonucu, gelişmiş ülkelerin bol faktörüne ilişkin ürünlerin yoğunluğunun ulusal nispi fiyatı (nitelikli işgücü) artmakta ve böylece, bol faktörün nispi ücretleri yükselmektedir. (ii) Diğer ise niteliksiz işçilerinkine kıyasla nitelikli işçilere olan talebi arttıran küresel çapta yetenek yanlısı bir teknolojik değişimin varlığıdır (Esquivel ve Lopez, 2003: 544, 552). Politik ekonomi yaklaşımında dış ticaretin gelir dağılımına etkisinin nispi fiyatlar yoluyla değil işgücü ve sermayenin pazarlık pozisyonuna etkisi üzerinden olduğu savunulur. Belirtilen geleneksel dış ticaret teorisine zıt olarak, benzer ülkeler arasında dış ticaret bile gelir dağılımını etkileyebilir. Bir diğer ifadeyle “küreselleşme bir pazarlık sürecinin

artışı tarafından belirlendiğinde sermaye hareketliliği sermayenin pazarlık gücünü arttırdığından işçileri negatif etkileyebilmekte ve sonuçta, küreselleşme ücret payını düşürebilmektedir” (Stockhammer, 2013: 6, 17).

Ücret paylarını düşüren nedenler arasında “finansallaşma, küreselleşme, teknolojik değişme ve işgücü piyasası kurumlarının zayıflaması” sayılabilmektedir. İşgücü piyasasının daha az düzenlendiği ülkelerde emek piyasasında kazanılan ücret gelirlerinin aralığı da geniştir ve toplu pazarlık ve asgari ücret veya sendikaların varlığı işçilerin kazançlarını doğrudan etkileyerek alt gelir gruplarının ücretlerini arttırabilmekte ve bunlar toplam ücret dağılımını daraltan iki kurumsal uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan sendikalaşma derecesinin düşüklüğü ücretlerin dağılımını daraltabilirken, toplu pazarlık anlaşmaları ile kapsayıcı sendika sistemleri ise bu dağılımı giderek arttırmaktadır. Asgari ücret ise ücret seviyesinin en altındakiler için asgari bir ücret düzeyini garanti ederek tüm ülke gruplarında ücret dağılımını daraltıp yetersiz ücretlerin yoğunluğunun azaltılmasında etkilidir. Böylece, asgari ücret bu türden bir eşitsizliği azaltabilmektedir. Bir taraftan, ücret payının düşmesi özel tüketimi azaltıp büyüme oranlarını da daraltarak hem bireysel hem de fonksiyonel gelir dağılımını etkilerken, nispeten yüksek bir asgari ücret ise tüketimi ve dolayısıyla toplam talebi arttırabilmektedir (Lavoie ve Stockhammer, 2012:4; Berg, 2018: 3, 4, 17-21).

Dünyada ücret eşitsizliği meselesi bu yönde gelişirken, Türkiye, 1960 ve 1970’li yılların sonuna kadar ulusal sanayinin gelişimi için “ithal ikamesi rejimi” uygulamış ve ithalat için döviz sorunları yaşadığından, bu durum ekonomik krizle sonuçlanmıştır. 1980’li yılların ardından Uluslararası Para Fonu (IMF)’nin önerdiği yapısal bir uyum programı ile mallar ve hizmetlerin ihracatının artırılması için dış ticarete serbestleştirmeye gidilmiştir. Buna karşın, bu dönemde ihracatta rekabetçi yapıyı kazanma amacının fonksiyonel gelir dağılımını bozduğu dikkati çekmektedir. 1989’da sermaye akımlarının serbestleşmesi veya dışa açıklık işgücünün esnekliği ve ikame edilebilirliğini arttırırken, sanayi sektöründe ise ücret paylarının azalan bir seyir izlemesine neden olmuştur. Bunların yanı sıra, ani sermaye çıkışları 1994 ve 2001 yıllarında ekonomik krizle sonuçlanmış ve her iki krizde reel ücretler ve dolayısıyla ücret payı giderek düştüğünden, sanayi sektöründe çalışan işçileri olumsuz etkilemiştir. 2008 küresel finansal krizle birlikte de bunların şiddeti artmıştır. Sonuçta, süreklilik gösteren ortodoks politika duruşu, ücret payında yoğun bir düşüş yaratırken, kar paylarını ise giderek arttırmaktadır (Oyvatt, 2010; Onaran ve Stockhammer, 2005).

Grafik 1: Türkiye'de 1988-2020 Döneminde Ücret Payının Seyri

Kaynak: AMECO

Türkiye'de son yıllarda ücret payının gelişimini gösterildiği Grafik 1'e bakıldığında, ciddi bir döviz krizine karşılık gelen 1994 yılında ücret payının zirve yaptığı görülmektedir. Bu yılda aynı zamanda GSYİH düşmüş, enflasyon üç haneli düzeylerine yükselmiş ve döviz kuru ABD doları karşısında büyük ölçüde değer kaybetmiştir (Celasun, 1998). Bu kriz koşullarının varlığı Nisan 1994'te hükümeti IMF destekli bir istikrar programı yürütmeye zorlamıştır. Programın uygulanmasının ardından, ücret payının azalan bir seyir içinde belli bir istikrar sergilediği görülmektedir. Bir diğer ifadeyle, 1994 yılından farklı olarak Kasım 2000, Şubat 2001 ve 2008 küresel ekonomik krizlerde ücret payında ani yükselişler gözlenmemiştir. Bu koşullarda yıllar itibariyle ücret payının iktisadi belirleyicilerinin araştırılması önemlidir.

Literatürde gelişmiş ülkeler için fonksiyonel gelir dağılımının belirleyicileri yoğun olarak araştırılmasına karşın, gelişmekte olan ekonomilerde meselenin nadiren ele alınması (Stockhammer, 2013: 5), çalışmanın motivasyon kaynağını oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de 1988-2020 döneminde fonksiyonel gelir dağılımı ve makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiler ARDL yöntemi üzerinden araştırılacaktır. Bu amaçla çalışmanın takip eden kısmında ücret eşitsizliğine yönelik seçilmiş bir yazın incelemesi yapılacak ve ardından model, veri seti ve ampirik sonuçlara yer verilecektir. Çalışma politika önerileri ve sonuç ile tamamlanacaktır.

Yazın İncelemesi

Literatüre bakıldığında teorik olarak ücret eşitsizliği meselesinin iki boyutta ilerlediği görülür. Bunlardan ilkinde uzun dönemde ücretin ulusal gelirden aldığı payı düşüren politikalara “sermaye-yanlısı (pro-capital) dağıtım politikaları” denirken, bu payı arttıran politikalara ise “işgücü-yanlısı (pro-labour) dağıtım politikaları” denir. (i) *Kar kaynaklı (profit-led) politikalar* neoliberal ideolojiye karşılık gelmekte olup, aşağı sızdırma ekonomileri (trickle down) olarak da adlandırılır. Bu bağlamda daha fazla kar bir yandan makroekonomik performansı iyileştirebilirken, diğer yandan, bu türden politikalar ücretleri düşürmekte ve işçileri daha sıkı çalışma koşullarına maruz bırakmaktadır. (ii) *Ücret kaynaklı (wage-led) politikalar* ise “artan ücretler, tüketim ve istihdam artışları, yatırım azalışları ve sürdürülebilir büyümeyi” kapsamaktadır. Bu bağlamda, ücret-kaynaklı bir talep rejiminde ücret payının artması kısa dönemde toplam talebi arttırırken, kar-kaynaklı bir talep rejiminde ise kar payının artması toplam talebi azaltmaktadır (Lavoie ve Stockhammer, 2012: 4, 6, 12).

İktisat yazınında gelir eşitsizliğini teorik ve ampirik olarak araştıran çok sayıda çalışmanın varlığına karşın, ücret eşitsizliği üzerinde daha az durulduğu görülmektedir. Bu konuya ilişkin çalışmalar çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir: Bunlardan ilki “teknolojik gelişmeler”in ücret eşitsizliğine olan etkilerini dikkate alan çalışmalardır. İkincisi “ticaret serbestleşmesi”nin ücret eşitsizliğine etkilerini analiz ederken, son olarak ise “ücret payı”nın makroekonomik belirleyicilerini araştıran çalışmalar söz konusudur.

(i) Seçilmiş ampirik çalışmalara bakıldığında Machin (1996), geleneksel olarak toplam gelirin sınıflar arasındaki dağılımının (firmalar, endüstriler ve işçiler) özellikle işgücü piyasası gelirlerinin dağılımının bazı ülkelerde daha eşitsiz olmaya başladığını dile getirmiştir. Acemoğlu (1999), nitelikli işçiler veya yetenek bazlı teknik değişimin oranındaki artışın yeteneklere olan taleplerin, ücret eşitsizliğinin ve işsizliğin artmasına katkı sağlayarak işlerin kompozisyonunda niteliksel bir değişme yaratabildiğini ortaya koymuştur.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde teknolojik değişimin nitelikli ve niteliksiz işçiler arasındaki ücret farkının sürekli arttığı fikrinden hareket eden Esquivel ve Lopez (2003), Meksika için NAFTA öncesi ve sonrasına karşılık gelen 1988-1994 ve 1994-2000 dönemlerinde 49 imalat sanayi kolu için teknolojik değişim ve ticari liberalleşmenin ücret açığına etkilerini araştırmışlardır. Teknolojik değişimlerin niteliksiz işçilerin reel ücretlerini azaltırken, her iki dönemde de nitelikli işçilerin reel ücretlerini ve sermayenin reel getirisini arttırdığını ileri sürmüşlerdir. Reenen (2011) 1970’lerden sonra

ABD ve Birleşik Krallık'da başlayan ücret eşitsizliğindeki artışların önemli bir kısmının nitelikli işçilere olan talepteki teknolojiyle ilgili artışlardan kaynaklandığını belirtmiştir.

Jong-Wha ve Wie (2015) Endonezya için 1990-2009 döneminde teknolojik gelişme, dış ticaret, doğrudan yabancı yatırımların ve eğitimin ücret eşitsizliğine olan etkilerini araştırmışlardır. Bunların sonucunda eğitilmiş işçilerin payı ve onların yetenek primlerinin arttığına dikkati çekmişlerdir. Ancak, nitelikli işçilerin varlığının ücret eşitsizliğine katkı sağladığını belirtmişlerdir. Caselli ve Manning (2019) yatırım veya sermaye mallarının fiyatları tüketim mallarına kıyasla düştüğünde, yeni teknoloji (robotlar ve yapay zekanın) işçilerin aldığı ortalama ücretleri artırırken, tüm işçiler için ise ücretlerin veya marjinal ürünün düşmesine yol açmaktadır. Lankisch vd. (2019) ABD için otomasyonun iktisadi etkilerini araştırdıkları çalışmalarında bunun kişi başına geliri arttırdığını, düşük nitelikli işçilerin reel ücretlerini azalttığını ve yüksek eğitimle birlikte ücret priminin arttığını dile getirmişlerdir. Bir diğer ifadeyle, otomasyon boyunca yüksek eğitimli nitelikli işçilerin ücretleri ve yetenek primi artarken, düşük nitelikli işçilerin reel ücretleri ise giderek azaldığından, ücret eşitsizliği de artmaktadır.

(ii) Geleneksel modellerde gelişmekte olan ülkelerde dış ticarete daha fazla açıklık ücret eşitsizliğini azaltmaktadır. Bir diğer ifadeyle, dış açıklık niteliksiz işçiler için nispi talebi canlandırır ve böylece, nitelikli ve niteliksiz işçiler arasındaki ücret farkını ve dolayısıyla işsizlik oranını daraltmaktadır. Artan dış açıklığın gelişmekte olan ülkelerde ücret eşitsizliğini azalttığı fikri, bu ülke grubunda nitelikli işgücü arzına kıyasla niteliksiz işgücü arzının daha büyük olduğu gerçeğinin bir sonucudur (Wood, 1997: 33, 34). Meseleyi dış ticaret yönünden inceleyen seçilmiş çalışmalara bakıldığında Wood (1997), geleneksel görüşten farklı olarak Latin Amerika için 1960-1980 döneminde artan dış açıklığın ücret eşitsizliğini veya nitelikli ve niteliksiz işçiler arasındaki ücret farkını (wage gap) arttırdığını ileri sürmüştür. Ancak, Doğu Asya'ya bakıldığında Çin'in dünya pazarına girişi ve teknoloji yanlısı değişim ile birlikte dış açıklık arttıkça bu ücret farkının daraldığı bulunmuştur.

Green vd. (2001), Brezilya için dış ticaret serbestleşmesinin işgücü piyasalarına etkilerini araştırdıkları çalışmalarında, böyle bir reform sonrası işgücünün eğitimi yükseldikçe onların ücret payı veya işgücünün ulusal gelirden aldığı payın artarak ekonomide artan talebe katkı sağladığını bulmuşlardır. Bir başka çalışmada Wood (2002), küreselleşme ile birlikte ülkelerde ücret eşitsizliklerinin değiştiği fikrinden hareket ederek kuzey veya gelişmiş ülkelerde nitelikli ve niteliksiz işçiler arasında genişleyen ücret veya işsizlik oranları mevcut iken, güney veya gelişmekte olan ülkelerde ise

sistematiik olarak daralan farklılıklar olduğuna dikkati çekmiştir. Sonuçlar, H-O modeli kapsamında her iki bölgedeki üretimde uzmanlaşma artarak dış ticaret engellerinin azalmasının kuzeyde ücret eşitsizliğini artırma eğiliminde iken, güneyde ise bu eşitsizliği azaltma eğiliminde olduğunu göstermiştir.

Marjit vd. (2004), dış ticaret ve parçalı yapının (fragmentasyon) gelişmekte olan ülkelerde nitelikli ve niteliksiz ücret farkına (wage gap) olası etkilerini araştırarak dış ticaret hadlerindeki bir iyileşmenin ardından niteliksiz işgücünün ücret düzeyinde nispi olarak düşme olabileceğini bulmuşlardır. Diğer yandan Post-Keynesyen bir yapıda Onaran ve Stockhammer (2005), Türkiye ve Güney Kore için sırasıyla 1965-1997 ve 1970-2000 dönemlerinde dışa dönük bir sanayileşme stratejisine geçildikçe ücret payı, yatırım, büyüme ve istihdam arasındaki ilişkiler pozitif olmakla birlikte, Türkiye için azalan ücret payı, düşük büyüme, düşük yatırım ve düşük istihdam ile karşılaşılırken, Güney Kore için ise artan ücret payı, yüksek büyüme, yüksek yatırım ve yüksek istihdam tespit edilmiştir. Sonuçlar, Türkiye için kar-kaynaklı ancak, Güney Kore için ücret-kaynaklı bir rejimin olduğunu ortaya koymuştur.

Klein vd. (2010) dış ticaretin özellikle sanayileşmiş ülkelerde genişleyen ücret eşitsizliğinin bir kaynağı olabileceğini vurgulayarak, Almanya'da imalat yapan ihracatçı firmalarda yüksek-nitelikli işçiler için ücret primi yüksek iken, düşük-nitelikli işçiler için ise ücret iskontosunun varlığını söylemişlerdir. Kısaca, ihracattaki artışların yetenek bazlı olup ücret eşitsizliğini arttırdığı, ancak, ücret farklarını daraltarak bu ülkede ücret eşitsizliğini yumuşatabildiği sonucuna varmışlardır. Diğer yandan, Baumgarten (2013), ihracatın artan ücret yayılımını açıklamadaki rolünü incelediği çalışmasında, işgücünün yeteneklerine göre ücret farkının arttığını ve bunun da ücret eşitsizliğine katkı sağladığını söylemiştir.

Stockhammer vd. (2011) ücret payının 1980'lerden sonra giderek düştüğü Almanya için 1970-2005 döneminde küreselleşmenin (dış ticaret ve sermaye akımlarının artmasının) fonksiyonel gelir dağılımı veya talep rejimlerine etkilerini araştırmışlardır. Ülke dışa açıldıkça veya toplam talepte yabancı unsur (veya net ihracat) mevcut iken ücret-yanlısı bir rejimden kar-yanlısı bir rejime geçebileceğine dikkati çekmişlerdir. Menta ve Hasan (2012), Hindistan'da ticaret ve hizmetlerdeki serbestleşmenin ücret eşitsizliğine etkilerini incelediği çalışmalarında, bu ülkede eşitsizlik artışlarını serbestleşmeye bağlamıştır. Ayrıca, ücret eşitsizliğindeki artışların büyük bir kısmının endüstriyel ücretler ve yetenek primlerindeki değişimler nedeniyle olduğunu belirtmişlerdir. Akerman vd. (2013), ücret eşitsizliğinin artışında "ticaret serbestleşmesi"nin varlığını vurgulayarak böyle bir durumun gelirlerin firmalar arasında yayılımını arttırdığını ve bunun da işçiler ve

firmalar arasında ücret eşitsizliği yarattığını söylemişlerdir. Bir başka çalışmalarında Klein vd. (2013), özellikle gelişmiş veya sanayileşmiş ülkelerde dış ticaretin genişleyen ücret eşitsizliğinin bir kaynağı olduğunu dile getirmişlerdir. Çalışmalarında, ihracat yapan firmalar arasında yüksek-nitelikli işçiler için anlamlı bir ücret primi mevcut iken, düşük-nitelikli işçiler için ise bir ücret iskontosunun varlığı nedeniyle olası bir ücret eşitsizliğine dikkati çekmişlerdir.

(iii) Son olarak ücret payının belirleyicilerini araştıran ampirik çalışmalara bakıldığında Rueda ve Pontusson (2000) gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ücret eşitsizliğinin nedenlerini sorgulayarak işgücü piyasasına yönelik kurumsal göstergelerin (birlik yoğunluğu, kamu kesiminin büyüklüğü, ücret pazarlık gücü ve hükümet partizanlığı) bu eşitsizliği daha fazla açıkladığını belirtmişlerdir. Liberal ekonomilerde ücret eşitsizliği daha düşük iken, sosyal piyasa ekonomilerinde ise bu eşitsizlik daha yüksektir. Az gelişmiş ülkelerde dış ticaret, işsizlik oranı ve kadınların toplam istihdamdaki payı ücret eşitsizliğini arttırırken, birlik yoğunluğu (union density), kamu istihdamının büyüklüğü ve ücret pazarlık gücünün ücret eşitsizliğini düşürdüğü görülmüştür. Hükümet vergileme ve harcaması yoluyla geliri yeniden dağıttığı için hükümet partizanlığı arttıkça ücret eşitsizliğinin de artması söz konusudur.

Gollin (2002) yoksul ülkelerin zengin ülkelere göre daha düşük ücret paylarına sahip olduğunu bulmuş ve bunun temel nedenini ise ülkeler arasında faktör paylarının veya teknolojinin farklılaşmasına (veya sektörel olarak tarımdan sanayiye geçişe) bağlamıştır. Guscina (2006) 18 sanayileşmiş ülke için 1960-2000 döneminde faktör yanlısı teknolojik gelişme, dışa açıklık, küreselleşme ve istihdam korumadaki değişikliklerin ücret payında etkili olduğunu belirtmiştir. Bunlardan teknolojik gelişme ve dışa açıklık küreselleşme boyunca sermayenin milli gelirden aldığı payı arttırırken, sanayileşmiş ülkeler yetenek yoğun malların üretiminde uzmanlaştıkça ücret payını ise düşürerek eşitsizliği arttırmaktadır. Küreselleşme öncesi dönemde dış ticaret daha düşük ücret eşitsizliği yaratırken, sonrası dönemde ise bu eşitsizlik artmakta veya bir diğer ifadeyle, H-O etkisi geçerli çıkmaktadır.

Ücret payının giderek azaldığını dile getiren Jayadev (2007), dışa açıklık ve bu pay arasındaki ilişkiyi araştırmış ve bu durumu sermaye hareketliliğine bağlamıştır. Sermaye hareketliliği mevcut iken her iki değişken arasında negatif bir korelasyon tespit edilmiş olup, bu türden bir ilişkinin düşük gelirli ülkelerde geçerli olmadığı bulunmuştur. Bunun nedenini ise gelişmiş ülkelerde dışa açıklığın işgücü karşısında sermayenin pazarlık gücünü arttırmasına bağlayarak, artan sermaye hareketliliği kar payını arttırırken, ücret payını ise azalttığını dile getirmiştir.

Ücret ve kar gelirlerinin farklı tüketim eğilimleri yarattığını belirten Stockhammer ve Ederer (2008), Avusturya için 1960-2005 döneminde fonksiyonel gelir dağılımını veya ücret payındaki bir değişimin ve özellikle düşüşün toplam talebe etkilerini tahmin etmişlerdir. Ücret payındaki artışın toplamda etkisi GSYİH'nin unsurlarının (tüketim, yatırım ve net ihracatların) tepkilerinin nispi büyüklüğüne bağlıdır. Tüketim yatırıma göre ücret payındaki artışa daha duyarlı biçimde tepki verdiğinde, ulusal talep ücret kaynaklı (wage-led) çıkmıştır. Bir diğer ifadeyle, ücret payındaki bir değişimin tüketime etkisi yatırım etkisinden çok daha büyük olmasına karşın, dış ticaretin modele dahil edilmesiyle ise talep rejimi kar-kaynaklıya dönmüştür. Oyvatt (2010) Türkiye için 1981-2001 döneminde sektörel bir analiz yaparak imalat sanayinde ücret payının azaldığını tespit etmiştir. Özellikle finansal serbestleşme veya küreselleşme, sermaye çıkışları ve krizlerin makroekonomik volatilitiyi arttırarak fonksiyonel gelir dağılımını bozduğunu dile getirmiştir. Ayrıca, ticaret yoğunluğu arttıkça işgücünün esnekliğinin artıp pazarlık gücünün düştüğünü ve böylece, ücret payının azalmasına yol açtığı fikrini desteklemiştir. Politik ekonomi argümanı ile de tutarlı olarak artan ihracat rekabetçiliği ve daha yüksek işgücü ikame edilebilirliğinin ücret paylarını azalttığını bulmuştur.

Lavoie ve Stockhammer (2012) gelir dağılımında kutuplaşma (kazanılmış gelirlerin her seferinde daha yüksek bir oranını alan maaşların varlığı) ve ücret payındaki düşmenin nedenlerini sorgulamışlardır. Ayrıca, hükümetlerin ulusal gelirden ücret payını arttırmayı veya azaltmayı amaçlayan sermaye yanlısı (pro-capital) dağıtımsal politikalar veya işgücü yanlısı (pro-labour) politikalar izleyebildiklerini belirtmişlerdir. Rada ve Kiefer (2013) 13 OECD ülkesi için son 40 yıllık dönemde devresel dalgalanmalarla birlikte uzun dönemde daha düşük bir ücret payına doğru kaydıklarını veya kar-kaynaklı bir rejimde olduklarını ve bu süreçte küreselleşmenin de ekonomik aktivitenin artmasında etkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Bunların yanı sıra ücret payının düşmesinde teknolojik gelişme veya araştırma-geliştirme harcamaları, finansallaşma, daraltıcı para politikası ve yatırımda etkili çıkmıştır. Sonuçta küreselleşme uzun dönemde ekonomik aktiviteyi arttırmasına karşın, işçilerin pazarlık gücünü azalttığından ücret payını düşürmüştür.

Stockhammer (2013) 1970-2007 döneminde 28 gelişmiş ve 43 gelişmekte olan ekonomiler için fonksiyonel gelir dağılımının belirleyicilerini (teknolojik değişim, küreselleşme, finansallaşma, büyüme, dışa açıklık, kamu tüketimi, tarım ve sanayinin payları) araştırmıştır. Teknolojik gelişme özellikle gelişmekte olan ülkelerde ücret eşitsizliğini arttırırken, refah devletinin varlığı ve işgücünün pazarlık gücü ise bu eşitsizliği azaltmaktadır.

Ayrıca, finansal küreselleşme, bilgi ve iletişim teknolojileri, büyüme, dışa açıklık, işçi başına GSYİH, işsizlik, tarım ve sanayinin paylarının ücret payını negatif biçimde etkilediği veya ücret eşitsizliğini arttırdığı bulunurken, hükümet tüketiminin ise bu payı arttırarak ücret eşitsizliğini azalttığı görülmüştür. ILO (2015) G20 ülkelerinde ücret paylarındaki değişimleri açıklayan faktörler arasında teknolojik gelişmeler, küreselleşme, finansallaşma, ürün ve işgücü piyasası kurumları, işgücünün pazarlık gücü ve işsizlik olduğunu belirtmiştir. Bunlardan teknolojik gelişmeler, küreselleşme, işsizlik ve finansallaşma ücret eşitsizliğini arttırırken, işgücü piyasası kurumları ve işgücünün pazarlık gücü ise bu eşitsizliği azaltabilmektedir. Son olarak, Lupu vd. (2022) 11 Doğu Avrupa ülkesi için 1995Q1-2020Q4 döneminde ücret payı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Bu ülkelerde minimum ücret ve büyüme politikaları sonucunda ücret payının arttığına veya ücret eşitsizliğinin azaldığına ve bunun da global talep artışını pozitif yönde etkileyerek büyümeyi de arttırma olasılığına dikkati çekmişlerdir.

Veri Seti, Beklenen İşaretler, Model ve Ampirik Sonuçlar

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye için 1988-2020 döneminde ücret eşitsizliğinin makroekonomik belirleyicilerinin Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen ARDL yöntemi üzerinden test etmektir². Bu amaçla çalışmada ücret payı (*wage share*) altı farklı iktisadi değişkenle açıklanmaya çalışılmıştır: bunlar arasında yatırım (*investment*), enflasyon oranı³ (*inflation*), işsizlik oranı (*unemployment*), büyüme (*growth*), küreselleşme göstergesi olarak dış ticaret hacminin GSYİH'ya oranı veya dışa açıklık (*openness*) ve kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı (*govcons*) değişkenleri kullanılmış ve bu seriler *AMECO* ve *World Bank Indicators* veri tabanlarından elde edilmiş olup detayları ek 1'de sunulmuştur.

Açıklayıcı değişkenlerin beklenen işaretleri yönünden düşünüldüğünde ise şunlar söylenebilir:

İşsizlik Oranı

“Niteliksiz veya düşük ücretli işçilerin daha kolaylıkla nitelikli veya yüksek ücretli işçilerle ikame edilebilir olduğu görüldüğünden, onların pazarlık

² Çalışmada analizler için Eviews 7.0 ve 10.0 ekonometrik paket programlardan yararlanılmıştır.

³ Enflasyon oranı TÜFE'nin yıl sonu itibarıyla yüzdelik değişimi şeklinde hesaplanmıştır.

güçleri daha zayıf olup işsizlikten olumsuz etkilenmektedir”. Bu kapsamda, “işsizlik oranının ücret eşitsizliği ile pozitif ilişkili olması veya işsizlik oranı arttıkça ücret payının düşmesi veya ücret eşitsizliğinin artması beklenirken, firmaların ekonomik daralmalar boyunca niteliksiz işçileri işten çıkarma olasılığı daha fazla olduğundan, işsizlikte bir artışın düşük ödenen işçilerin orantısız bir kaybını gerektirme derecesine göre ücret eşitsizliğini arttırmaktan çok daha da düşürebileceğinden, işsizlik oranı ve bu eşitsizlik arasındaki ilişki negatif olabilmektedir. Ancak, hala işsizlik oranının artması ücret eşitsizliğinde nispi olarak daha fazla artış yaratabilir (Rueda ve Pontusson, 2000: 358, 359; Guscina, 2006: 11, 13; Oyvat, 2010: 10).

Büyüme

“İşgücü payları kalkınma düzeyi ile birlikte arttığından bir kontrol değişkeni olarak büyümeye de yer verilmektedir”. Büyüme açısından düşünüldüğünde, büyümenin ücret payını arttırması veya aralarında pozitif bir ilişki olup ücret eşitsizliğini azaltması beklenir.

Dışa Açıklık

Teoride Hecksher-Ohlin modelinden ücret paylarının işgücünün bol olduğu gelişmekte olan ülkelerde arttığı ve sermayenin bol olduğu gelişmiş ülkelerde dışa açıklıkla birlikte düştüğü fikrinden hareketle “dışa açıklık” değişkeni de çalışmada yer almaktadır. Bu kapsamda dışa açıklık ve işgücünün gelirden aldığı pay veya ücret payı arasında negatif bir ilişki beklenir. Bir diğer ifadeyle, ücret payı küreselleşmeyle birlikte düşerken ücret eşitsizliği ise artacaktır. Çünkü, dışa açıklık işgücünün pazarlık gücünü olumsuz etkilemektedir. Ancak, daha yoksuldan daha zengin ülkelere hareket edildikçe ve daha az birleşmiş bir işgücü piyasası yapısından daha fazla olana doğru hareket edildikçe dışa açıklık ve ücret payı arasındaki negatif ilişki güçlenmektedir. Tüm bunlar işgücünün pazarlık argümanını desteklemektedir (Jayadev, 2007: 429, 431-433). Bir diğer ifadeyle, küreselleşme gelişmiş ekonomilerde gelirden işgücünün aldığı payı azaltan birkaç faktörden biri olup, artan ticaret, ücret payında negatif bir etki yaratabilmektedir (Stockhammer, 2013: 7).

Kamu Tüketim

Ücret payının değişmesi kamu harcamalarındaki değişmelerden kaynaklanabildiğinden ekonomide kamu harcamasının dışa açıklık tarafından kısıtlanma derecesine göre ücret payında bir düşme beklenebilir ve böylece, çalışmada kamu tüketimi veya kamu harcamalarının GSYİH'daki payına da yer verilmektedir. Bununla birlikte, büyük bir hükümetin varlığı ücretin milli gelirden aldığı payı veya ücret payını arttırabildiğinden ücret eşitsizliğinin

azalması beklenmektedir (Jayadev, 2007: 429, 431-433). Bir diğer ifadeyle, kamu tüketimi refah devleti ile ilişkilidir. Çünkü, hükümet büyüklüğü ve refah devleti arasında pozitif bir korelasyon beklenir (Stockhammer, 2013: 11).

Yatırım

Modelde sabit sermaye yatırımı değişkenine de yer verilmektedir. Bu değişken kar payındaki bir değişimin etkisine karşılık gelmektedir (Stockhammer vd., 2011: 8).

Enflasyon

Modelde reel ücretleri ve dolayısıyla ücretlerin ulusal gelirden aldığı payı veya ücret payını etkileyebildiğinden enflasyon oranına da açıklayıcı bir değişken olarak yer verilmektedir.

Bunların yanı sıra makroekonomik değişkenlerle çalışıldığı için modelleme öncesi bağımsız değişkenler arasındaki olası bir çoklu doğrusallık (multicollinearity) sorununun önüne geçebilmesi açısından varyans büyütme faktörü (variance inflation factor, VIF) analizi yapılmış ve değişkenler arasında herhangi bir çoklu doğrusallık olmadığı teyit edilmiştir. VIF testinin sonuçlarına ise ek 2'de yer verilmiştir.

Pesaran ve Shin (2001) tarafından geliştirilen ARDL yönteminin yapılabilmesi için bağımlı değişkenin birinci farkında durağan [I(1)] olması ve modelde hiçbir değişkenin ikinci farkında durağan [I(2)] olmadığına teyit edilmesi gerektiğinden, ilgili değişkenlere Phillips-Perron (1988) birim kök testi ile patlayan kök sergileyip pozitif PP test istatistiği veren işsizlik değişkenine ise KPSS (1992) birim kök testi uygulanmıştır. Sonuçlar, bağımlı değişken olan ücret payının birinci farkında durağan olduğunu [I(1)] gösterirken, diğer değişkenlerden büyüme ve kamu harcamaları değişkenleri düzeylerinde durağan [I(0)] çıkmış olup geri kalan değişkenler (dışa açıklık, işsizlik, yatırım ve enflasyon) ise birinci farklarında [I(1)] durağanlık göstermekte ve birim kök sonuçları Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: PP ve KPSS Sabitli Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	PP veya KPSS LM Test İstatistiği	Değişken	PP veya KPSS LM test İstatistiği
<i>wage share</i>	-1.393924	Δ <i>wage share</i>	-3.933375***
<i>investment</i>	-0.771971	Δ <i>investment</i>	-3.609287**
<i>inflation</i>	-1.011738	Δ <i>inflation</i>	-5.474328***
<i>unemployment</i>	0.686460	Δ <i>unemployment</i>	0.341120***
<i>growth</i>	-6.008072***		
<i>openness</i>	-0.790007	Δ <i>openness</i>	-10.06853***
<i>govcons</i>	-3.117544**		

Not: **, *** sırasıyla %5 ve %1 anlamlılık düzeylerini ve Δ birinci farkı gösterir.

Çalışmada aşağıdaki model tahmin edilmektedir:

$$wageshare_t = \alpha + \delta_1 investment_t + \delta_2 inflation_t + \delta_3 unemployment_t + \delta_4 growth_t + \delta_5 openness_t + \delta_6 govcons_t + \eta_t \quad (2.1)$$

Dolayısıyla, ücret payının kısa ve uzun dönemli makroekonomik belirleyicilerini tespit etmek üzere ARDL modeli aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

$$\begin{aligned} \Delta wageshare_t = & \alpha_0 + \sum_{i=1}^p \varphi_1 \Delta wageshare_{t-i} + \sum_{i=1}^p \varphi_2 \Delta investment_{t-i} + \sum_{i=1}^p \varphi_3 \Delta unemployment_{t-i} + \\ & \sum_{i=1}^p \varphi_4 \Delta openness_{t-i} + \sum_{i=1}^p \varphi_5 \Delta growth_{t-i} + \sum_{i=1}^p \varphi_6 \Delta inflation_{t-i} + \sum_{i=1}^p \varphi_7 \Delta govcons_{t-i} + \beta_1 wageshare_{t-1} \\ & + \beta_2 investment_{t-1} + \beta_3 unemployment_{t-1} + \beta_4 openness_{t-1} + \beta_5 growth_{t-1} + \beta_6 inflation_{t-1} + \\ & \beta_7 govcons_{t-1} + \mu_t \end{aligned} \quad (2.2)$$

(2.2) no.lu denklemde p optimum gecikme uzunluğunu; Δ fark operatörünü gösterirken, β_1 'den β_7 'ye kadar değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi gösterirken, φ_1 'den φ_7 'ye kadar ise değişkenlerin kısa dönemli

dinamiklerine karşılık gelen toplam işaretler yer almaktadır. Diğer yandan α_0 sabit terim iken, μ_t ise hata terimidir.

Gecikme uzunluğu akaike bilgi kriteri (*AIC*) tarafından otomatik seçim yöntemi ile maksimum üç olacak şekilde belirlenmiş olup, bu bilgi kriterine göre en iyi modelin ARDL (2,3,3,3,3,3,2) şeklinde olduğu tespit edilmiştir. ARDL sınır testi üzerinden kısa ve uzun dönem dinamikler birkaç aşamada elde edilmektedir. Birincisi, (2.2) nolu denklem EKK yöntemi ile tahmin edilmekte ve (2.1) nolu denklem değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığını test etmek için F testi yapılmaktadır. (2.2) nolu denklemin boş hipotezi $H_0 = \beta_1 = \beta_2 = \beta_3 = \beta_4 = \beta_5 = \beta_6 = \beta_7 = 0$ şeklindedir. Bu durum uzun vadeli bir ilişkinin yokluğu anlamına gelmektedir. Alternatif hipotez ise $H_1 : \beta_1 \neq 0, \beta_2 \neq 0, \beta_3 \neq 0, \beta_4 \neq 0, \beta_5 \neq 0, \beta_6 \neq 0, \beta_7 \neq 0$ olarak karşımıza çıkmaktadır. Hesaplanan F istatistiği Pesaran vd. (2001) tarafından verilen üst ve alt kritik değerlerle karşılaştırılır. Hesaplanan F değeri, üst kritik değerden büyük iken hiçbir eşbütünleşme yoktur şeklindeki boş hipotez reddedilir. İkinci aşamada, *aic* bilgi kriterine göre seçilen ARDL modeli kullanılarak uzun dönemli ilişki tahmin edilir. Üçüncü aşamada ise aşağıda verilen hata düzeltme modeli tahmin edilmektedir:

$$\begin{aligned} \Delta wageshare_t = & \beta_0 + \sum_{i=1}^p \delta_i \Delta wageshare_{t-i} + \sum_{i=1}^p \phi_i \Delta investment_{t-i} + \sum_{i=1}^p \varpi_i \Delta unemployment_{t-i} + \\ & \sum_{i=1}^p \lambda_i \Delta openness_{t-i} + \sum_{i=1}^p \theta_i \Delta growth_{t-i} + \sum_{i=1}^p \gamma_i \Delta inflation_{t-i} + \sum_{i=1}^p \psi_i \Delta govcons_{t-i} + \alpha ECM_{t-1} + U_T \end{aligned} \quad (2.3)$$

(2.3) nolu denklemde ilave olarak hata düzeltme mekanizması (ECM_{t-1}) yer almakta ve kısa dönemli bir şok sonrası uzun dönemli dengeye geri intibak hızını göstermektedir. Tablo 2'de hesaplanan F istatistiği Pesaran vd. (2001) tarafından hesaplanan %5 ve %10 kritik üst sınırları [I(1)] aştığından modelde eşbütünleşmenin veya uzun dönemli ilişkinin varlığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 2: ARDL Modelinin Eşbütünleşme Sınır Testi

		%5 Kritik Sınırlar		%10 Kritik Sınırlar	
		I(0)	I(1)	I(0)	I(1)
Wage Share	51.600646	2.45	3.61	2.12	3.23

Not: Kritik değerler Pesaran vd. (2001)'den alınmıştır.

Tablo 3'de modelin uzun dönemli tahminlerinin sonuçları gösterilmektedir. Buna göre enflasyon, işsizlik, dışa açıklık ve kamu tüketimindeki bir birimlik artışlar ücret payını yaklaşık olarak azaltırken, büyüme ve yatırımlardaki bir birimlik artışlar ise ücret payını arttırmaktadır. Bir diğer ifadeyle, Türkiye'de 1988-2020 döneminde enflasyon, işsizlik, dışa açıklık ve kamu tüketimindeki artışlar ücret payını azaltıp ücret eşitsizliğini arttırıcı yönde katkı sağlarken, büyüme ve yatırımlardaki artışların ise ücret payını arttırarak bu eşitsizliği giderek azalttığı söylenebilmektedir. Çalışmanın bulguları mevcut seçilmiş literatür ile karşılaştırıldığında, işsizlik oranındaki bir artışın ücret payını azaltıp ücret eşitsizliğini arttırdığı fikri Ruerda ve Pontusson (2000), Stockhammer (2013) ve ILO (2015) ile uyum sağlarken, dışa açıklıktaki bir artışın ücret payını azaltıp ücret eşitsizliğini arttırdığı bulgusu Wood (1997), Green vd. (2001), Wood (2002) ile çelişkili olup, Ruerda ve Pontusson (2000), Marjit vd. (2004), Guscina (2006), Jayadev (2007), Klein vd. (2010), Oyvat (2010), Menta ve Hasan (2012), Akerman vd. (2013), Klein vd. (2013), Stockhammer (2013) ve ILO (2015) ile uyum sağlamaktadır. Bir anlamda Türkiye için ilgili dönemde H-O etkisi geçerli çıkmıştır. Bir diğer ifadeyle, dışa açıklık işgücü karşısında sermayenin pazarlık gücünü arttırarak veya işgücünün esnekliğini arttırıp onun pazarlık gücünü düşürerek artan sermaye hareketliliğinin kar payını arttırırken, ücret payını azalttığı fikri ile uyum sağlamaktadır (Jayadev, 2007, Oyvat, 2010). Dolayısıyla, dış ticaretin modelde yer alması bir anlamda talep rejimini ücret-kaynaklıdan kar-kaynaklıya döndürmektedir (Stockhammer ve Ederer, 2008). Kamu tüketimi veya hükümet büyüklüğünde bir artışın ücret payını azaltıp ücret eşitsizliğini arttırdığı bulgusu Stockhammer (2013) ile çelişkili bulunmuştur. Diğer yandan, büyümedeki bir artışın ücret payını arttırıp ücret eşitsizliğini azalttığı bulgusu Lupu vd. (2022) ile uyumlu iken, yatırımdaki bir artışın ücret payını arttırıp ücret eşitsizliğini azalttığı fikri ise Rada ve Kiefer (2013) ile çelişkilidir.

Tablo 3: ARDL Modelinin Uzun Dönemli Katsayıları ve Diagnostik Test İstatistikleri

Bağımlı Değişken: Wage Share		
Açıklayıcı Değişken	Katsayı	T-İstatistiği
<i>inflation</i>	-0.710277	-1.93
<i>unemployment</i>	-18.68117	-2.47
<i>growth</i>	2.699485	3.06
<i>openness</i>	-2.158461	-5.44
<i>govcons</i>	-11.62352	-2.25
<i>investment</i>	0.199776	3.73
Diagnostik Test İstatistikleri (olasılık değerleri)		
<i>Normallik</i>		0.4672
<i>Breusch Godfrey Serisel Korelasyon LM Testi</i>		0.4321
<i>Breusch-Pagan-Godfrey Değişen Varyans Testi</i>		0.7859

Tablo 3'de modelden çıkan diagnostik testlere bakıldığında hata terimleri normal dağılmakta ve serisel korelasyon ile değişen varyans sorunlarının olmadığı görülmektedir. Tablo 4'de ARDL modelinin kısa dönemli analiz sonuçları ve hata düzeltme teriminin katsayısı yer almaktadır. Uzun dönemli katsayılar ile benzer olarak, işsizlik ve dışa açıklık hala ücret payında negatif veya azaltıcı bir etkiye sahip iken, enflasyon, büyüme ve kamu tüketimi ise ücret payını arttırmaktadır. Son olarak, yatırım değişkeni ise uzun dönemden farklı olarak ücret payında azaltıcı bir etki yaratmaktadır. Kısa dönemli sonuçlar, işsizlik ve dışa açıklığın ücret eşitsizliğini arttırdığını, ancak enflasyon, büyüme ve kamu tüketiminin ise ücret eşitsizliğini azalttığını ortaya koymaktadır.

Tablo 4: ARDL Modelinin Kısa Dönemli Hata Düzeltme Modelinin Katsayıları

Bağımlı Değişken: Wage Share		
Açıklayıcı Değişken	Katsayı	T-İstatistiği
$\Delta inflation$	0.137029	7.57
$\Delta unemployment$	-3.032787	-18.94
$\Delta growth$	0.909214	12.14
$\Delta openness$	-0.930336	-28.63
$\Delta govcons$	1.881899	13.02
$\Delta investment$	-0.083981	-10.26
$\Delta sabit$	140.9678	29.81
$ecm(-1)$	-0.319971	-30.05
Diagnostik Test İstatistikleri		
R2		0.99
F		230.61
DW		2.62
CUSUM		İstikrarlı
CUSUMSQ		İstikrarlı

Not: Burada $ecm(-1)$ hata düzeltme katsayısıdır.

Kısa dönemli dinamiklerin önemli bir sonucu belki de kısa dönemli hata düzeltme mekanizması (ECM) katsayısının hesaplanmasıdır. Gecikmeli hata düzeltme katsayısı (ECM_{t-1}) negatif işaretli ve anlamlı olup değişkenler arasındaki eşbütünleşmenin varlığını doğrulamaktadır. Bir diğer ifadeyle, ECM_{t-1} 'in katsayısı 0.319971 olup, bir önceki yılın şokunun bu yıldaki uzun

dönem dengeye intibak etme hızının yaklaşık olarak %32 olduğunu göstermektedir. Bir diğer ifadeyle, bu katsayı kısa dönemli bir şok sonrası uzun dönem dengeye intibak hızını temsil etmektedir. Son olarak ek 3’deki CUSUM ve CUSUMQ grafiklerine bakıldığında bu istatistiklerin kritik sınırlar içinde yer aldığı görülmekte ve hata düzeltme modelindeki tüm katsayıların istikrarlı olduğu teyit edilmektedir. Ücret payının belirleyicilerini açıklamak üzere kurulan bu modelin parametreleri de istikrarlı çıkmıştır.

Sonuç

Türkiye’de 1988-2020 dönemi için ücret eşitsizliğinin makro ekonomik belirleyicilerinin araştırıldığı bu çalışmada uzun dönemde işsizlik oranı, dışa açıklık, kamu harcamaları ve enflasyon oranlarındaki artışların ücret paylarını düşürüp ücret eşitsizliğini arttırırken, yatırım ve büyüme oranlarındaki artışların ise bu payı artırarak ücret eşitsizliğini azalttığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar özellikle 1980’lerden sonra dışa dönük bir tavır sergileyen Türkiye’de ücret eşitsizliğinin azaltılabilmesi için bir yandan yatırım ve büyüme politikalarına ağırlık verilmesi gerektiğini gösterirken, diğer yandan bu eşitsizliğin artışına katkı sağlayabildikleri için işgücü piyasaları, küreselleşme, kamu tüketimi ve enflasyondaki artış trendlerine karşı dikkatli olunmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Azalan ücret payları temel makroekonomik büyüklükleri veya toplam talebin temel unsurlarını (örneğin, hanehalkı tüketimi, özel sektör yatırımı, net ihracatları ve hükümet tüketimi) olumsuz etkileyebilmektedir. Örneğin, azalan işgücü payının özel tüketime negatif etkileri yatırım tarafından dengelenmediğinde ülkeler toplam talebi korumak için kredi (hanehalkı borçları) ve/veya net ihracatlara daha fazla güvenme eğilimindedirler. Bu durum ise artan ekonomik istikrarsızlık ve toplam talep düşmesi nedeniyle global dengesizliğe katkı sağlayabilmektedir (ILO, 2015: 2, 10, 12). Emek piyasası kurumlarının (toplu pazarlık, asgari ücret, çalışma sözleşmeleri ve saatlerinin düzenlenmesi) güçlendirilmesi daha adil ve eşitlikçi bir gelir ve ücret dağılımının sağlanması açısından önemlidir. Bir anlamda bu kurumlar vergiler ve sosyal transferler aracılığı ile geliri yeniden dağıtıcı politikalar üzerinden (emeklilik maaşı, işsizler ve yoksullar için gelir destekleri vs) gelir ve ücret dağılımında eşitliği sağlayabilmektedir. Sosyal kamu hizmetlerini nüfusun geniş bir kesimine ulaştıran kapsayıcı bir refah devleti ile de bu politikalara ulaşılması mümkündür. Ayrıca, sendikalar, toplu pazarlığın, asgari ücretin ve çalışma sözleşmelerinin düzenlenmesi de ücret eşitliğinin sağlanmasında önemlidir (Berg, 2018: 1-3). Gelecek çalışmalar açısından küreselleşme, robotlar, otomasyon ve teknolojik gelişmelerin ücret eşitsizliğine olan etkilerinin ortaya konulması önem taşımaktadır.

Extended Summary

Aim

National income is the sum of all income that can be obtained by residents in a given year and the separation of this income between labor and capital is called “functional income distribution”. The “wage share” (the labor force's share of national income) increases when average wages increase faster than average labor productivity, while this share falls when growth in these wages retards labor productivity growth. The main purpose of this study is to determine the macroeconomic determinants of wage inequality for the period 1988-2020 in Turkey using the ARDL method. While there is an increasing literature on the existence of income inequality in the world, income inequality can negatively affect growth and economic crises in the long run. Another issue is to investigate the possible causes of wage inequality or the gradually decreasing share of wages in the income level. Although wage shares are gradually decreasing in Turkey, it can be said that the subject has not been adequately researched or, in a sense, the determinants of wage inequality have not been revealed in detail.

Method

As stated earlier, the main purpose of this study is to analyze the macroeconomic determinants of wage inequality for Turkey in the period of 1988-2020 by Pesaran et al. (2001) developed by ARDL method. For this purpose, in this study, wage share has been tried to be explained with six different economic variables: investment (investment), inflation rate (inflation), unemployment rate (unemployment), growth (growth), the ratio of foreign trade volume to GDP as an indicator of globalization or openness and the ratio of public expenditures to GDP (govcons) variables are used. Since the dependent variable must be stationary at the first difference [I(1)] and it should be confirmed that no variable is stationary at the second difference [I(2)] in the model, in order for the ARDL method developed by Pesaran and Shin (2001) to be carried out, the relevant variables are included in Phillips-Perron (1988) KPSS (1992) unit root test was applied to the unemployment variable, which exhibits a burst root with a unit root test and gives a positive PP test statistic. The results show that the wage share, which is the dependent variable, is stationary in the first difference [I(1)], while the other variables are stationary [I(0)] at the levels of growth and public expenditure variables, while the remaining variables (openness, unemployment, investment and inflation) are The first difference

[I(1)] is stationary. In addition, cointegration was found between macroeconomic variables in the long run.

Findings

The study shows that in the long run, increases in unemployment rate, openness, public consumption or expenditures and inflation rate decrease the share of wages in national income (wage share), while increases in investment and growth rate increase wage share. In a sense, it reveals that reducing wage inequality depends on the increase in investment and growth rates for Turkey. On the other hand, similar to the long-run coefficients, unemployment and openness still have a negative or reducing effect on the wage share in the short run, while inflation, growth and public consumption increase the wage share. Finally, the investment variable, unlike the long run, has a reducing effect on the wage share. Short-term results reveal that unemployment and openness increase wage inequality, but inflation, growth and public consumption reduce wage inequality.

Conclusion

In this study, which investigates the macroeconomic determinants of wage inequality for the 1988-2020 period in Turkey, it is concluded that in the long run, increases in unemployment rate, openness, public expenditures and inflation rates decrease wage shares and increase wage inequality, while increases in investment and growth rates increase this share and reduce wage inequality. has been reached. On the one hand, while these results show that investment and growth policies should be emphasized in order to reduce wage inequality in Turkey, which has shown an outward-looking attitude especially after the 1980s, on the other hand, since they can contribute to the increase of this inequality, labor markets are against the increasing trends in globalization, public consumption and inflation, thus, it demonstrates the need for caution.

Low wages reduce consumption, negatively affect technological innovation and productivity growth, and increase inequality and social spending. It is observed that wage shares have decreased in both developed and developing countries due to the decrease in the bargaining power of the labor force in the world, the globalization of trade and capital, as well as the rapid spread of technology. In terms of future studies, it is important to reveal the effects of globalization, robots, automation and technological developments on wage inequality.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu çalışma Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi bilimsel araştırma projeleri birimi kapsamında SBT 2022/6 numaralı BAGEP projesi tarafından finansal olarak desteklendiğinden, yazar Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'ne teşekkür etmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

“Türkiye’de Ücret Eşitsizliğinin Belirleyicileri Üzerine Bir Araştırma” başlıklı makalemde herhangi bir kişi veya kurumla çıkar çatışması olmadığını beyan ederim.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, D. (1999) “Changes In Unemployment and Wage Inequality: An Alternative Theory and Some Evidence”, **American Economic Review**, December, 1259-1278.
<https://doi.org/10.1257/aer.89.5.1259>
- Akerman, A. Helpman, E., Itskhoki, O., Muendler, M.A., Redding, S. (2013) “Sources Of Wage Inequality”, **American Economic Review**, 103(3), 214-19.
- Ameco database: ec.europa.eu (Erişim Tarihi: 08/11/2021).
- Baumgarten, D. (2013) “Exporters and The Rise In Wage Inequality: Evidence From German Linked Employer-Employee Data”, **Journal of International Economics**, 90, 201-217.
<https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2012.10.001>
- Berg, J. (2018) “Emek Piyasası Kurumları: Adil Toplumların Yapı Taşları”, (Çev. Enes Işık) Emek Piyasaları, Kurumları ve Eşitsizlik: 21. Yüzyılın Adil Toplumlarını İnşa Etmek, 1. Basım, Eylül, Efil Yayınevi, 1-36.
- Boratav, K. (2012) “Yoksulluk, Bölüşüm, Kriz: Bazı Eleştirel Düşünceler”, **Mülkiye Dergisi**, 36(4), 9-17.
- Caselli, F. ve Manning, A. (2019) “Robot Arithmetic: New Technology and Wages”, **AER Insights**, 1(1), 1-12.
<https://doi.org/10.1257/aeri.20170036>
- Celasun, O. (1998), “The 1994 Currency Crisis In Turkey”, **SSRN**, 615008.
- Esquivel, G. ve Lopez, J.A. R. (2003) “Technology, Trade and Wage Inequality in Mexico Before and After NAFTA”, **Journal of Development Economics**, 72, 543-565.
[https://doi.org/10.1016/S0304-3878\(03\)00119-6](https://doi.org/10.1016/S0304-3878(03)00119-6)
- Gollin, D. (2002) “Getting Income Shares Right”, **Journal of Political Economy**, 110 (2), 458-474.
- Green, F., A. Dickerson ve Arbache, J. S. (2001) “A Picture Of Wage Inequality And The Allocation Of Labor Through A Period Of Trade Liberalization: The Case Of Brazil”, **World Development**, 29 (11), 1923-1939. [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(01\)00071-7](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(01)00071-7)
- Guscina, A. (2006) “Effects Of Globalization On Labor’s Share In National Income”, **IMF WP**, 2006(294), 1-17.
- ILO (2015) “The Labour Share In G20 Economies”, **OECD ILO Report**, 26-27 February, 1-22.
- IMF (2007) “Globalization Of Labour”, June, 44(2), 1-5.
- Jayadev, A. (2007) “Capital Account Openness And The Labour Share Of Income”, **Cambridge Journal of Economics**, 31, 423-443.

- Jong-Wha, L. ve Wie, D. (2015) “Technological Change, Skill Demand and Wage Inequality: Evidence From Indonesia”, **World Development**, 67, 238-250. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2014.10.020>
- Klein, M. W., C. Moser ve Urban, D. M. (2010) “The Contribution Of Trade To Wage Inequality: The Role of Skill, Gender and Nationality”, **NBER Working Paper Series**, 15985, 1- 43.
- Klein, M. W., C. Moser ve Urban, D. M. (2013) “Exporting, Skills And Wage Inequality”, **Labour Economics**, 25, 76-85. <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2013.03.005>
- Köse, A. H. ve S. Bahçe (2012) “Yoksulluk YazınınınYoksulluğu: Toplumsal Sınıflarla Düşünmek”, **Praksis**, 19, 385-419.
- Kwiatkowski, D., Phillips, P., Schmidt, P. ve Shin, Y. (1992) “Testing The Null Hypothesis Stationary Against the Alternative Of A Unit Root: How Sure Are We That Economic Time Series Have A Unit Root?”, **Journal of Econometrics**, 54, 159-187.
- Lankisch, C., K. Prettnner ve Prskawetz, A. (2019) “How Can Robots Affect Wage Inequality?”, **Economic Modelling**, 81, 161-169. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2018.12.015>
- Lavoie, M. ve Stockhammer, E. (2012) “Wage-led Growth, Concept, Theories And Policies”, **ILO**, 41,1-30.
- Lupu, D., Carausu, D.N ve Ifrim, M. (2022) “Wage Share And Economic Growth: Evidence From Eastern Europe”, **Applied Economics Letters**, 1-8. <https://doi.org/10.1080/13504851.2021.2018398>
- Machin, S. (1996) “Wage Inequality In The UK”, **Oxford Review of Economic Policy**, 12(1), 47-64.
- Marjit, S., H. Beladi ve Chakrabarti, A. (2004). “Trade and Wage Inequality In Developing Countries”, **Economic Inquiry**, 42(2), 295-303.
- Menta, A. ve Hasan, R. (2012) “The Effects Of Trade and Services Liberalization On Wage Inequality In India”, **International Review of Economics and Finance**, 23, 75-90.
- OECD (2011), “Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising” December, <https://www.oecd.org/els/soc/dividedwestandwhyinequalitykeepsrising.htm> (Erişim Tarihi: 15/03/2022).
- Onaran, Ö. ve Stockhammer, E. (2005) “Two Different Export-Oriented Growth Strategies”, **Emerging Markets Finance and Trade**, 41(11), January-February, 65-89.
- Oyvatt, C. (2010) “Globalization, Wage Shares and Income Distribution In Turkey”, **Cambridge Journal of Regions, Economy and Society**, 1-16.

- Özmuçur, S. (1988) “Gelirin Fonksiyonel Dağılımı, 1963-1984”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, 149-185.
- Pesaran, M. H., Shin, Y. ve Smith, R.J. (2001) “Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships”, **Journal of Applied Econometrics**, 16, 289-326. <https://doi.org/10.1002/jae.616>
- Piketty, T. (2014) **Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital**, (çev: Hande Koçak), İş Bankası Kültür Yayınları.
- Piketty, T. (2022) **Eşitsizlikler Ekonomisi**, 1. Baskı, Mayıs, Epsilon Yayınevi.
- Phillips, P. C. B. ve Perron, P. (1988) “Testing For A Unit Root In Time Series Regression”, **Biometrika**, 75, 335-346.
- Rada, C. ve Kiefer, D. (2013) “A Note On The Wage Share In OECD Countries: Is There A Race To Bottom?”, **University of Utah, Working Paper Series**, 2013-13, 1-11.
- Reenen, J. V. (2011) “Wage Inequality, Technology And Trade: 21st Century Evidence”, **Labour Economics**, 18, 730-741. <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2011.05.006>
- Rueda, D. ve Pontusson, J. (2000) “Wage Inequality And Varieties Of Capitalism”, **World Politics**, 52, 350-83. <https://doi.org/10.1017/S0043887100016579>
- Stockhammer, E. ve Ederer, S. (2008) “Demand Effects Of The Falling Wage Share In Austria”, **Empirica**, 35, 481-502.
- Stockhammer, E., E. Hein ve Grafh, L. (2011) “Globalization And The Effects Of Changes In Functional Income Distribution On Aggregate Demand In Germany”, **International Review of Applied Economics**, 25(1), 1-23. <https://doi.org/10.1080/02692170903426096>
- Stockhammer, E. (2013) “Why Have Wage Shares Fallen? A Panel Analysis Of The Determinants Of Functional Income Distribution”, **ILO**, 35, 1-50.
- Wood, A. (1997) “Openness And Wage Inequality In Developing Countries: The Latin American Challenge To East Asian Conventional Wisdom”, **The World Bank Economic Review**, 11(1), 33-57.
- Wood, A. (2002) “Globalization And Wage Inequalities: A Synthesis Of Three Theories”, **Weltwirtschaftliches Archiv**, 138, 54-82. www.data.worldbank.org (Erişim Tarihi: 08/11/2021).

Ek 1: Çalışmada Kullanılan Veri Seti ve Tanımları

Değişken	Tanımı	Kaynak
Yatırım (investment)	gross fixed capital formation, in billion, at 2015 prices,	WDI
Enflasyon (inflation)	consumer price index (2010 = 100)	WDI
Ücret payı (wage share)	adjusted wage share, as percentage of GDP at factor cost,	AMECO
İşsizlik (unemployment)	unemployment rate, as percentage of active population,	WDI
Büyüme (growth)	GDP growth (annual %)	WDI
Dışa Açıklık (openness)	trade (% of GDP)	WDI
Kamu Harcamaları (govcons)	general government final consumption expenditure (% of GDP)	WDI

Ek 2: VIF Testi Sonuçları

Değişken	Merkezleşmiş VIF
İşsizlik	3.097257
Dışa açıklık	2.575240
Yatırım	4.529537
Enflasyon	3.214926
Büyüme	1.354358
Kamu harcamaları	2.922411

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Ek 3: CUSUM ve CUSUMQ Testlerinin Grafikleri

